ŚĀRṄGADHARA, son of Devarāja.

103. Sanskrit MS. in Devanāgarī characters, on country-made paper: undated, but written in the 18th cent.: 9 × 4¾ in., 3 leaves, numbered 9–11.

Verses 145–194 of the Vaidyavallabha or Triśati. A work in verse on the treatment of fevers; it is sometimes called the Friend of Physicians.

There is a complete MS. of this in the Bodleian (MS. Marsh 328(c)).

Mahamahopadhyaya

HARAPRASAD SASTRI

M. A., C. I. E.

26, Pataldanga Street,

Calcutta ______ 191 .

There is a complete MS of this in the Bodleian (MS. Marsh 328c) This fragment begins in the Bodleian MS. on f. 179 verso line 18; ends f. 182, l. 22

103 — (19)

more usually called Vaidyavallabha

No 7. Triśatī. A work in Three Hundred Verses of which 145–194 are to be found in these three ~~pages~~ leaves. Numbered 9. 10. 11. Country made paper Lines 12 on a page. Character Nagari of the 18th Century.

by Śārṅgadhara son of Devarāja

See Aufrecht's catalogue of the Bodleian Sansk. MSS. p. 318

23.VI.19.

सौवीरांजन । कासारसः रसांजन कंटकारी ३ ग्रस्मोथा

पीपरि मधु मिला

रपामासारघसुश्राद्युक्तः॥ श्वेर्जेनपुक सिंहमुखस्वरसः संगृह्य मयित्नु मस्त्रजमिलानलेसः॥१४५॥ इति रक्तष्ठीवीप्रतीका
रः॥ ॥अथ सन्निपलपतिसुह्यतिसततंज्वरकासवात्तवान्जंतुः॥ भुग्नदृष्टिः सन्निपाते भुग्नस्रस्ताक्षिमंडलो भ
वेत्॥१४६॥ पिचुमंदपचं पचापटोलीत्रिफलातिक्तनिदिग्धिकाः पीताः॥ ज्वरमुग्रतरं विपाच्यपीताः श्रपि
चैतन्यहृद्हरं तिशीताः॥१४७॥ अरिष्टमुस्तत्रिफलापटोलीसुद्रासुरदारुकल्कः॥ विपाच्यपीतामदमोहपि
त्तज्वरप्रमाथायभवेत्लिपक्वः॥१४८॥ किराततिक्तो बणराजिकाभिर्मधुप्लुताभिः प्रवरो वलेहः॥
मधूकसारो बणरामठोग्रनस्येंजनेस्यान्मधुसिंधुकल्कैः॥१४९॥ तुरंगगंधालवणोग्रगंधामधूकसारो
बणमागधीभिः॥ बस्ताबुशुंठीलशुनान्वितालिभिर्नस्यं कृतं भुग्नदृशं करोति॥ ॥ पिचुमंदवचा
रविमूलमर्कतरुगंधवधूतगरागरुभिः॥ मृदमाल्यशाठी हृद्सिंधुकरुकमधुसर्षपकैरिह धूपव
रः॥१५०॥ इति भुग्ननेत्रप्रतीकारः॥ ॥यस्तु संधिग्रहादीनां सर्वैर्लिंगैः समायुतः॥ विशेषाद्दा
हमोहाद्यैः सोभिन्यासो तिदुःसहः॥१५१॥ प्रतनएव विशेषबद्धैर्मुनिभिर्ज्वरकादिभिः॥ एकएवा
यमुदिष्टो सन्निपातात्मको ज्वरः॥१५२॥ स्नेहोवलीढः सितसर्षपाणां सहिंगुभृंगद्रवशृंगबेरः॥
हन्याद्भिन्यासदोषग्रशक्तिं यथा विरक्तिं विषजिज्ञाषः॥१५३॥ नस्यं हितं कोष्मजलेनकल्कासेफालि

सिंचुको निर्गुंडी५

श्वेत रसवत
मनःशिलाः
दारुहरिद्रा ३
मदादिन्यासमाथा यनोशाय सद्यः भवंति।
...गमूत्रे
...
नेत्रपत्र स भाजूहत्य ...५

उग्रतरंज्वरंप्रक रणात् भुग्ननेत्रं हरति।
मधूकसारस्य ...
उग्रा वचा
...
सर्वलिंगसमा... तस्यैवसन्निपात ज्वरत्वेन व्यपदेश्य ...
...
निर्गुंडी।

॥त्रिराती॥

सहन गरुकर्करा रसोनरस सेंधो री वचा पवक्षार

काः सारघसिंधुतीव्रैः॥ रसोनसिंधूत्थकणोषणोग्रा शिरीषगोमूत्रयवाग्रजैर्वा॥१५४॥ चरणताना

लिकमौलिषु दाहाद्दलगर्द्दनान्नाद्द्विपियः॥ नो बुध्यते तमुग्रैर्वृश्चिकविषकंटकैर्व्यथयेत्॥१५५॥

सुरागंधपलाशपुष्करैरजोडुस्पर्षैर्मोरसांगीभिः॥ क्वथितं पयः प्रशमयत्यश्वेव संज्ञा

च्युतिं॥ त्रायंतीदशमूलपुष्करवृषव्याघ्रीशठीकारवी भार्ग्यैरंडकटुत्रिकाम्रनलतागोमू

त्रसिद्धं तथा॥१५६॥ सठी दुद्रा शुंठीशिखिमरिचमोदूरविकसारसारुकत्रायंतीवृष

कणावचाभिः श्रृतजलं॥ अग्निमन्थासहन्यादुपलभिदरिष्ठैश्च सनजिद्रमाद्रुद्राबष सुरभिजल

पक्वं तमथवा॥१५७॥ सजीरकैस्तुम्बाकटुतुंबकैमबबूलपत्रासितजीकोग्रैः॥ हरीतकीकूटफलकटुकु

लत्थैरुरुमूलनं स्वेदमपाकरोति॥१५८॥ भार्गीनिंबघनाभयामृतलताम्रनिंबवासावृकीत्रायंतीक

टुकावचात्रिकटुकैः श्योनाकशक्रद्रुमैः॥ रास्नायासपटोलपाटलित्दृद्दावीविशालानिशाब्रा

पुष्करसिंहिकाद्वयसठीधान्यचव्यदेवद्रुमैः॥१५९॥ क्वाथोयं किल सन्निपातनिवहान्हंतात्रिंश

द्भेदः क्षणाद्दुर्दर्पान्द्विजतेजसा विजयते सर्पान्गरुत्मानिव॥ किंच श्वासबलासकासगुदरुकूत्हृ

धमासा ३ धत्तूरपत्र ७ इंद्रयव त्रावलाव हेडादेवदा रु २

कारेली ४ पाठापाढि एरंडमूलद इंद्रवारुणी रामः

६१

विजोराकोरसमिरचिसाथदेयद्विगुंजाप्रमाण

लोहाभ्रक।रौप्य।सीसा।वंग।ताम्र सर्व भस्म शुद्धपारो त्रिगुणित समगंधककज्जली
जीपरसेनमधुपुनकै नसिंगुबिल्वरसे पीपलिका जंबुरसेमा समुद्रेणलवणे आछी दितायां

द्रोगदिकामरुभन्यास्तं भगजामयार्दितमजावष्टंभवर्धमानपि॥१०६०॥ लोहाभ्रतारफणिवंगविभा
करेभ्यः शुद्धरसत्रिगुणितं समगंधमिश्रं॥ सम्मर्द्य मेघरवसारघशिग्रुबिल्वज्वालामुखीजलज
जंबुरसेन यत्नात्॥१६१॥ सामुद्रसंपिहितनिस्तलकाचकूप्यां विन्यस्य दद्दहने दिनयामपक्वं॥उ
द्धृत्य तद्विमलविद्रुमचूर्णयुक्तमक्षीशमिश्रितविषं विषमज्वराठ्यं॥१६२॥ संभावमेकुटिल
वंजुलताजमूलीनीलीस्त्रोत्रजन्तपद्मकालमालैः॥ शुंठीमुरामदनमालविकाम्बुमाज्युन्म
त्तामरद्रुमुनिमालतिकामधूकैः॥१६३॥ बीजपूरद्रवेणैव मरिचैश्च समन्वितः॥ रसो वल्लमितः
सेव्यः सन्निपातविघातकृत्॥१६४॥ इति सन्निपातभैरवोत्तमरसः॥ भागौ पारदगंधयोरम
लयोर्दयास्त्रयस्त्र्यूषणादेकश्चोज्वलटंकणाद्दहनतः तीव्रोत्तमाद्रुंगतः॥ नागाद्वौ चरणौ हिफेनतद्द्वं सं
चूर्ण्यं भृंगद्रवेस्थ्यास्सप्त दिनान्यथैकमखिलं नेपालनीरे पिच॥१६५॥ रुद्रेण ज्वरमर्दितं जगदिदं दृष्ट्वा
रसो निर्मितः सेव्यो वल्लमितः दोषादिहल्लेणामुग्रज्वरान्निर्जयेत्॥ संतापे शिशिरो विधिः समुदितः
पथ्ये च रम्या ज्योदनं दध्नाशर्कराया पदोषवज्रातोदेशार्त्तु सात्म्येन वा॥१६६॥ इत्यभिन्यासचिकित्सा॥

शुद्धपारदगंधक।त्रिकटुत्रिगुणोभागः सुहागो २ चित्रक।अकर्करा।मीसाभाग २ अहिफेनएकभाग १ भृंगराजस्यरसे सप्त
दिने खल्वे प्रातपे स्यात् एक दिने नेपालस्य क्वाथेन भाव्यानि॥

सीकृत्वे तं तु
यां काचकूप्यां
लवणमुद्रायां
याम्…तु छ
यंपक्वं॥
शुद्धप्रवालचूर्ण
युक्तं द्वादशांशे
नमिश्रितं स्र
र्वांश्रवत्स
नागंगराठं
विषमज्वरं
हिके दापे
यं॥१

मालविका
बाकुची।कु
डेरकमेदः

गन्धकंमावेल्लकालिञ्जनगरं।वेतसमाला।मुसली नीलापत्रा।चित्रकं।लिङ्गं धवधवेति मुंडी।मृत्यु
रास्ना।ठठकर्णा।मरि।बाकुची।कृष्णा।सुर्कुन्नमतोयधरः।देवदारुक…माता।गडूची

कठिनैः कंटकैः जिह्वाप स्यनस्पर्शोत्तिनोपभाषते। कांजिकेन कवलग्रहणं कुर्यात् सद्यः सुखमुर्द्धकरोति आरनालं कांजिकं। कलिङ्ग लांगली। कुं
जंजनबीजपूरद्रवेण दाव्यारथीर्णः रसशाया दोषान् मूकतान् तत बचनादीन् शामयति॥

कठिनतरकंटकावृततरसनो नस्पर्शवेत्ति भाषते नापि॥ ज्वरकाससमोहतापश्वासयुतो जिह्वकाक्रांतः॥१६७॥ कटुतैला
रनालाभ्यां कुर्वीत कवलग्रहं॥ कूटुंवलेनाथवा सद्यः कांजिकेनास्य शुद्धये॥१६८॥ किराततिक्ताकलिङ्गकुलिंजक
पूरहरूम्माकटुतैलयुक्तः॥ अम्लद्रवः संशमयेद्रसज्ञां दोषांस्ततो दारारथिर्यथास्त्रु॥१६९॥ शालूरपर्णी मालूर
मूलामयमधुप्लुतौ॥ तांबूलकपुष्पीसहिताः सेव्यां वा वा विशुद्धये॥१७०॥ द्वौ नागरपुष्करा
मृतलताब्राह्मीवचासुब्रताभार्गीवासकयासतोपदरं सोकाथो जयेज्जिह्वकं॥ विश्वावमी
विभारीयुगवैरावत्सादनीवारिदव्याघ्रीनिंबपटोलपुष्करजटारुग्दारुभिर्वाल्कतः॥१७१॥
विषमहो षधमागधिकोषणघुमणिरक्तकमाद्रकमर्दितं॥ क्रमविवर्धितमुद्दलि
तज्वरस्त्रिपुरभैरवएषरसोवरः॥१७२॥ इति जिह्वकप्रतीकारः॥ अंतर्दाहो दं
उपातोंतकास्यः कुंभीपाकः प्रोर्णुनावः प्रलापी॥ एणदाहोभूतहासो जघोषो हा
रिद्रः संशोषिसंन्याससंज्ञौ॥१७३॥ यंत्रापीडाश्चेत्यमी संन्यपाताः ख्याता पूर्वं सु
श्रुतेनस्वतंत्रे॥ बद्धदोषैः स्युः स्युल्बणैः को स्वयौभ्य साम्यादेको हीनमध्याधिकैः

ब्राह्मी बिल्वमूलकुष्ठंमधु शंखपुष्पीसहिता॥ निभारी हरिद्रा द्वय रुकुकुष्ठ देवदारु

मुस्तातासना कर्चूरसा पुष्करजटामूलं

पर्पटः

रामः

आर्द्रकस्वरसे ठंआर्द्रकस्वरसं। वला नागरपुंडरीकं ...
...महद्भिभागैः।

अत्थिवत्सशरीरं उदरे वा ताधिकः चेतनारहितं ४ अंतर्दाहोबहिः शैत्यं असाध्यमिवा२ दंडोयम दंडः तदृत्पानी आघातो यस्येति इतस्ततः भ्रमति ४

बद्धः ॥१७४॥ एवं त्वमभाग्यविवर्जितस्य नरस्य नूनं भितजीवितस्य ॥ अर्थाभिरेषा महिलक्षणानि स्फु-
टं यथोद्दिष्टमथो वदामि ॥१७५॥ अन्तर्दाहः शैत्यं बहिश्च यस्यानिसंततश्वासः ॥ अंगमिव दग्धक-
ल्पं सोन्तर्दाहाद्दितः कथितः ॥१७६॥ इत्यन्तर्दाहः ॥ नक्तं दिनं निद्रामुपैति ग्लानिमूढधीर्नभसः ॥
उत्थाय दंडपातेभ्रमातुरः सर्वतो भ्रमति ॥१७७॥ इति दंडपातः ॥ संपूर्यते शरीरं ग्रंथिभिरभितस्तथोद-
रं मरुता ॥ श्वासातुरस्य सततं विचेतनस्यान्तकार्त्तस्य ॥१७८॥ इत्यन्तकः ॥ घोणाविवरवहद्बहुकु-
शोणसितनीलशोणितं सार्त्तिं ॥ विलुठन्मस्तकमभितः कुंभीपाकेन पीडितं विद्यात् ॥१७९॥ इति कुं-
भीपाकः ॥ उद्विग्नयः स्वमंगं क्षिपत्यधस्तान्नितांतमुच्छ्वसिति ॥ तं प्रोर्णुनावं जुष्टं विचित्रकष्टं वि-
जानीयात् ॥१८०॥ इति प्रोर्णुनावः ॥ स्वेदभ्रमांगमर्दः कंपवमीदवथवो व्यथा कंठे ॥ गात्रं च गुर्वतीदंप्र-
लापिनु ब्व स्य जायते लिंगं ॥१८१॥ इति प्रलापी ॥ परिधावती वगात्रे रुक्पात्रे भुजगपतंगहरिणगः ॥
वेपथुमतः सदाहस्यैणदाहज्वरार्त्तस्य ॥१८२॥ इति एणदाहः ॥ शब्दादीनधिगच्छति न स्वान्विषया-
न्यदींद्रियग्रामः ॥ हसति प्रलपति परुषं स ज्ञेयो भूतहासार्त्तिः ॥१८३॥ इति भूतहासः ॥ ॥
छगलकशरीरगंधः स्कंधरुजा वान्निद्रुगलरंध्रः ॥ अजघोषसन्निपाताद्दानो नाम्नादोःपुमान्मंद

निरंतरं श्वासं रोधयुक्तः ।
य
निरंतरं श्वासं रोधयुक्तः ५
अंगं अधस्तात् अभितः क्षिपति उद्दं श्वसति । कंठरोधादि कं तविचित्रकष्टं अंगः स्फुरत्तिः नीतिः दाहः कं ठे व्यथा ।

रक्तंक सिंग रक्तः ।
शरीरं ।
नभसः आका शात् लोकिः
नासिकास्रावः सुरक्तं नीलं असितं स्रावः
उद्यानं दौ अनकं असाध्य मसद्यः व्याज
अप्रेरणनेत्रः रक्तो ज्वरोसंनिपातो ।

वेपथुः कंपः भुजगानां सर्पाणां पक्षिणां हरिणानां च गणाः समूहः परिधावतिसंभावनं भवति । आत्मत्वक् चक्षुः जिह्वाघ्राणानां ग्रामः समूहः श्रोत्रं इन्द्रियाणां
शब्दस्पर्शरूपरसगंधानां स्वान्विषयान्नाधिगच्छति । कृतदा सोश्रावणिरोपस्य ॥ अजमिव तस्य घोषः अजवत् गंधो शरीरस्य स्कंधयोः जायते विदृढ गलस्यात् ॥
कफेनावरुद्धं गलरंध्रं

कफावृतकण्ठत्वात्। येन पुनः पुनः ज्वरसंतापस्य वेगात् गात्रं यंत्रेणातिजाङादिपीडनयंत्रेणेव अंगं पीड्यते। नारायणादित्रयाणां विशेषणं। येषाम
चिन्त्यमहिमत्वात् निःसेशत्वमपि संभवेत्। मरणे वा पुनः संसारोदितिः। एते कृष्णार्जुनहरिहरादिकुम्भागीरथ्यौ तौ यं देपंगस्यभावो नैरुज्यमत्युंजयो धेयुः॥

ति॥१८४॥ इत्यजघोषः॥ यस्यातिपीतमंगं नयने सुतरां मलास्ततोप्यधिकं॥ दाहोतिशीतता बहिरस्य सं
वै हारिद्रको ज्ञेयः॥१८५॥ इति हारिद्रकः॥ मेचकवपुरतिमेचकलोचनयुगलो मलो [illegible] बलोत्संगात्॥
संचो विलोसितनृपिटिका मंडलमुक्तो ज्वरो भवति॥१८६॥ इति संशोषि॥ अतिसरति वमति भुग्नाक्षि
मंडलो नवति संन्याससन्निपाते प्रलपति॥१८७॥ इति संन्यासः॥ येन मुहुर्ज्वरवेगाद्यंत्रेणेवावपीड्यते
गात्रं॥ रक्तं पीतं च वमेद्यंत्रापीडः स विज्ञेयः॥१८८॥ निद्रानत्रयं यत्र जागर्ति सम्यक् न चेयर्त्ति यत्र चंडा
हृदर्त्तिः॥ श्वसन् वक्रेतोरकद्रक्रूरश्च रोमा न रोमा समर्धं न जीवत्यनेन॥१८९॥ इति हिपः॥ ध्यान्यः॥
अतितमः प्रविशंतमहर्निशं नयति मनश्चेदृशं सुतरां करं॥ नरमजागरमूढधियं ज्वरः स्वतरसा मु
नयत्यमुत्ययं॥१९१॥ प्रतिहतप्रभमिंद्रियमंडलं स्वजति नुर्नैनु यो निजतेजसा॥ अथ गभीरं च
रः स्वरवेगवानप्रवरमाहुरसाध्यमिमं ज्वरं॥१९२॥ चिरज्वरश्चासतमप्रलापभ्रमः केम
पत्यरिपीडितांगं॥ निहंति नूनं नरमल्पवह्निमासाद्य गोजस्कमयाति मूर्त्तं॥१९३॥ इ
ति हेयः॥ प्राकृतो वैकृतः सौम्यस्तीक्ष्णः सामो निरामकः॥ अंतर्वेगो बहिर्वेगः साध्यो
साध्य इति द्विधा॥१९४॥ प्रावृषि पवनः कुपीच्छरदि च पित्तं मधौ कफः कुपितः॥

इदानीं श्लोकचतुष्टेन प्रसंगात् ज्वरमात्रप्रसाध्यलक्षणमाह॥ अथ यं ज्वरः अंधकारं प्रविशंति मोहं प्राप्नुवंति॥
मलिनं सीनं यच्च। अतिनिद्रया उपहतश्चीर्यस्य अत्यंतं नाशयति। इंद्रियाणां श्रोत्राणां मंडलं प्रतिहता कुंठिता प्रभा शक्तिर्यस्य इमं ज्वरं नूनं त्वसाध्यं प्राकृ अंतर्धातुगत इति
तीव्रवेगा विद्यते। वेदनाभिप्रतिपीडतमर्गयस्य।

कृन्तति गात्राण्
यत्र स्थिरं नरः स्थि
पति॥२
संनिपात १

यस्यांगं नेत्रं हरि
द्राभं। मला मूत्रा
पीता। मेचकं नी
लं वपुः नेत्रं यस्य
वातस्य मलो लिन
स्य अति तेम...

अथ चयः गभीरं च

प्रस्वरं तं श्रोत्रा
लं सर्वधादते मोसा
नादरं नरं निहंति
अत्तिशयेन सोपद्रवं
तं निहंति।

रामः

११